

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

XI priores dies complectens

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1863

Caput Tertium. Editorum hoc opere probabilitas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72708](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72708)

Dextri assevero, neque contentiose pernego : ejus auctoritate non temere nitor, præsertim si alii melioris notæ Scriptores refragentur.

nec an Luitprandi Chronicon et Adversaria germana sint.

Nuper Luitprandi Diaconi Ticinensis, dein Cremonensis Episcopi, antea, ut volunt, Subdiaconi Tolletani, Chronicon et Adversaria prodierunt, multimoda antiquitate referta, cum eruditis Notis Laurentii Ramirezii de Prado v. cl. et Hieronymi de la Higuera nostri. Audio dubitare viros doctos, an Luitprandi esse videantur, quamque mereantur fidem. Ego id examinare nolui. Gratias iis habeo, qui illa protulerunt, à quocumque scripta Auctore.

§ VII. Alia Auctori designata in posterum opera

Rideat hic me Democritus spes longas inchoantem, cum mors fortassis lateri adstet. Fixus Dei manu terminus est, cui vel hodie possum imprudens calamum impingere : cur ergo tam longinqua specto? Vastum præ manibus est opus, vix serio affectum : quasique id jam absolutum sit, alia quæ post suscipiam meditari juvat atque ordinare. At nihil ego vel vires supra, vel præter Dei voluntatem molior. Id modo significo, si Deus vitam, et vires corporis animique dederit, ut quod jam cœpi opus perficiam, alia esse, quæ cum his conjuncta, et publico aliquam allatura utilitatem, velim tunc capessere; quæque si quid mihi prius eveniret, aliis qui se Divorum amatores profiteantur, ut suscipiant auctor sim, non intercessurus si id etiam me superstite aggrediantur, aliquidque ad Cælitum amplificandum honorem afferant. Quod vero sæpius sum Deum precatus, ut si hic meus ei non esset acceptus labor, si non ad augendam Sanctorum gloriam, atque ad mortales studio virtutis inflammandos accommodatus; tempestive obicem poneret, neu progredi in opere infructuoso pateretur, sed alia in re desudare atque elaborare juberet; id multo etiam magis nunc precor, ut si ista a me peragi ei gratum, honorificum Sanctis, alienæ salutis utile non est, eam Præsibus meis mentem injiciat, ut ad aliam rem quampiam conferre me studium et operam velint.

Si Deo placuerit,

edit postea Auctor Vitas SS. Græcolatinas;

Ita ergo affectus animo, gnarus vitam brevem esse et incertam, cogito, si Deus annuerit, hoc perfecto de Vitis Sanctorum opere, Vitas omnes quas Græce scriptas reperero, edere Græcolatine, partim a me versas quæ necdum Latine extant, partim ab aliis sumptas qui jam antea apte verterint, partim recognitas quas nunc Hellenismo fœdatis merito queruntur viri quidam eruditi. Hoc consilium meum supra exposui, cum de Metaphraste agerem.

Meditor deinde volumine uno chronologiam Sanctorum omnem complecti, ut, quoad licebit certas consequi notas, quæ ab orbe condito ad hanc usque ætatem gesta sunt a Sanctis, quam fieri accuratissime poterit, suis omnia temporibus consignem.

SS. Chronologiam,

Altero volumine Topographiam Sanctorum describam, locaque omnia, quæ ii adisse memorantur, recensebo et exponam.

et Topographiam;

Tertium volumen Onomasticon erit, continebitque vocum et phraseon, quæ toto hoc opere occurrerint solæ, barbaræ, peregrinæ, obscuræ, explanationem.

Onomasticon vocum obscuriorum;

Dein aliquot voluminibus variorum Martyrologia, præsertim vetera, ex mss. codicum fide representabo, et fortassis Notis illustrabo. Belgicum quoque luculentius quam sit hactenus ullum editum.

Martyrologia;

Tomo uno alterove Morales præceptiones et Exempla colligam; nisi, quod malim, in hoc me alius sua industria et diligentia sublevet.

moralia;

Fortassis de Scripturibus a me lectis aut hoc opere citatis commentarium conficiam.

librum de scripturis;

Episcopatum item orbis totius, Episcoporumque accuratum texere indicem licebit, ac monasteriorum; vel quorum hoc in opere mentio fit, vel de quibus alii sparsim scripserunt Auctores.

Catalogum Episcopatum et monasteriorum.

Cogitavi eorum etiam res gestas conscribere, qui ab anno md, vel certe ex quo Europam involvere fœdissimarum hæresum turbines, Luthero auctore, cœperunt, pro Catholice religionis defensione ab hæreticis aliisque fidei orthodoxæ hostibus sunt trucidati; etsi nondum sint Ecclesie judicio vindicati.

Acta Martyrum recentiorum;

Denique sanctitate illustrium hominum colligere vitas statui, quorum necdum ab Ecclesia consecrata est populorum venerationi memoria. Hoc priusquam aggrediar, aut saltem emittam, opus, Apostolica Sedi ut mihi id historica fide vulgare liceat, supplicabo. Neque eum laborem aut Deo, aut supremis Ecclesie Antistitibus ingratum reor futurum. Non enim solent Duces, cum paucos, quorum maxime virtus in bello enituit, premiis donant, atque insigni aliquo honoris, monumentoque laudis decorant; interdiceret ne ejus præterea et reliqua militum turba virtutem liceat privato præconio celebrare; cum id in suam quoque laudem reique publicæ sentiant redundare.

Vitas aliorum piorum hominum;

Hiscæ absolutis, equid erit reliquum temporis, quod ab æternitatis conficiendis negotiis demi queat? Si quid erit, ascetica doctrina, ut a Sanctis tradita hoc in opere, vel reipsa exercita exultaque, oblectabo animum meum senescens : et ut aliis vel sic prosim, omnia ad certa capita ac præcepta revocabo. Favete Cælitæ : omnis hic laudi vestræ dicatus est labor.

Ascetica præcepta SS.

CAPUT TERTIUM.

Editorum hoc opere probabilitas.

§ I. Legitimi Historicorum gradus.

Hoc opus, hic labor est, quæ de Sanctorum rebus gestis narrantur, quæque ab aliis consignata litteris proferuntur in lucem, efficere ut sint ejusmodi nihil ut contineant non probatum ac certum. Id quidem indubitanter assequeremur, si ad beatorum cæli civium gesta scribenda dictandave, ex ipsorum cœtu quispiam aggrediretur : at quamdiu in eis humana industria, erroris obnoxia, desudabit, quis securitatem præstabit, nihil ut esse suspicemur, quod aberret a vero? Potest quidem, qui primum sancti hominis cujuscumque, quocumque vixit, cujus actiones, adversus vitia susceptas dimicationes præclararum e vita exitum spectavit, historiam scribit, ita stylo moderari suo, nihil ut exaret, quod non ipse suis oculis viderit, vel ab oculatis, iisque gravibus et idoneis testibus hauserit; at si quid non ita probatum illi sit, hoc silentio impune prætereat. Non eadem mea nunc ratio est, qui ab aliis tradita litteris edo solum in lucem,

Falsa aut dubia vitare potest qui visa scribit,

quæ neque spectavi ipse, nec semper aliorum firmare certis testimoniis possum. Adhæc stylus quandoque est ejusmodi, ut licet vera sint quæ narrantur, falsi tamen certe habeant primam speciem, propter earum rerum, quarum in historia ad fidem faciendam maximum est pondus, neglectionem perturbationemve. Meliori conditione sunt, qui vel Annales Ecclesiasticos conficiunt, vel propria dictione ac stylo Vitas Sanctorum describunt. Neutri enim se in præcipitem locum inviti coguntur committere. Hi enim præcipua et maxime probata seligunt, transiliunt cetera : illi multa taciti prætereunt, vel sat habent dixisse, sibi ea non omnino probari, examinari accuratius debere, esse loci alterius, aut simili alio uti effugio.

qui annales,

qui Vitas SS. suo stylo :

Mihi hæc non licent. Profiteor me quæ de Sanctis tradita litteris repererim dare, nihil assuere, nihil mutare, nihil meopte ingenio emendare, nihil præcidere, integra omnia et inviolata afferre, quoad possum. At si quid est vel a primevo auctore scriptum

Auctor dubia expendit,

ptum

ptum falso ac perperam, vel levi et temeraria interpolatione corruptum ac turbatum; non est perinde mihi expeditum, verum a falso secernere, nisi aliunde lux certior historiæ affulgeat. Quid mihi de singulorum Actis videatur, sive certos habeant auctores, seu secus, expono; et quatenus iis habeam fidem. Nec mihi id sumo, ut passim libere pronuntiem, falsa esse, ridicula, indigna, quæ de Sancto quopiam hactenus tradita, eoque a me omitti. Esset qui occideret fortasse: Majores nostri non temere Sanctum illum venerati sunt: si ea quæ de illo ad nos pervenerunt, falsa iudicas planeque repudianda, profer melius quidpiam; aut sine nos iis quæ extant, qualiacumque ea sint, uti. Nam si displicent universa, fieri non potest quin habeas quod substituas: qui enim possent alioquin omnia displicere, si nihil de eo traditum esset alibi contrarium? si traditum est, ede illud. Si quia quedam non probantur, respuis cetera: cur non potius, quia aliqua non potes improbare, sinis Lectorem frui omnibus, monitum tamen quid aut quamobrem improbes, ne temere cuncta amplectatur? Et ipse forte ubi suum iudicium adhibuerit, etiam quæ spreveris quedam rata esse volet, et reperiet quo ea stabiliat, ac de ceteris quid sentire fas sit expedit.

Si quid est tamen quod universim gravium testium refelli queat auctoritate, totaque narrationis forma ac modo confictum esse possim pronuntiare; id ita omitto, ut moneam tamen Lectorem. Ejus rationis est quæ in multis mss. extat S. Antonii translationis historia, qua assertitur a Constantii aut Constantini satellitibus ejus repertum esse corpus, et Constantinopolim deportatum; cum sit sub Justiniano primum inventum vectumque Alexandriam; multo post Constantinopolim: qua de re fusius xvii Januarii actum. Ejusmodi quoque est quæ anno 1311 Parisiis edita est S. Honorati Episcopi Arelatensis vita tribus libris distincta, fabulis conferta, quæ aperte pugnant cum iis quæ de eo scripsit S. Hilarius ejus discipulus, cumque omni illius temporis historia, ut xvi Januarii dixi. At si alia de S. Antonii translatione, sanctique Honorati vita nulla habuissimus monumenta, licuisset tamen multa ut minime verisimilia refellere, non omnia. In multis id Vitis accidit, ut licet quedam paradoxa videantur, ea tamen quando neque Christianæ religionis mysteriis neque aliis probatæ fidei historiis adversantur, clare refutari non possint. Eas igitur sic edo, ut quoad licet quam fidem mereantur expendam.

Sed quia permagni interest, ut fidem historiæ cuiquam habeamus, nosse quis eam scripserit; hic cujusmodi fuisse optem eos qui gesta Sanctorum conscribere, exponam; qualesque extiterint multi, procliviori ad errandum methodo usi. Tum utro e genere mea sint, quæram: rectene quidam quidquid illis non arridet explodant et in fabulis numerent? An S. Gelasii Papæ constitutioni de libris apocryphis, et recentioribus URBANI VIII Decretis accommodaverim stylum. Postremo quantam hæc obtinere auctoritatem ac momentum velim, quam patiens, sicubi errarim, monitionis futurus.

Primum ac summum gradum historiæ scribendæ (de iis mihi sermo non est, qui quæ scribunt cælitus hauserunt, Deo vel mentes eorum collustrante, vel per Angelum aliumve cælestem administrum dictante vel edoceante quæ scribant: de iis loquor, qui communi mortalium more quidpiam commentantur) eum igitur principem historiæ gradum statuunt viri eruditi, cum quis ea quibus interfuit, quæque geri vidit, tradit litteris, qua fere ratione Possidius Episcopus S. Augustini facta didicit et scripsit.

Alterum gradum ii tenent, qui non spectarunt ipsi quidem quæ narrant; ab iis tamen accipere, qui suis ea oculis sunt contemplati. Ea fere ratione S. Francisci vitam composuit S. Bonaventura,

S. Hilarionis S. Hieronymus, S. Claræ auctor anonymus, ut ipse in Præfatione ad Alexandrum IV testatur: *Sane placuit, inquit, Dominationi Vestræ, meæ parvitati injungere, ut recentibus actibus S. Claræ Legendam ejus formarem: opus certe quod mea ruditas multum formidabat, nisi pontificalis auctoritas verbum coram posito iterum atque iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatum, nec tutum ratus per ea procedere quæ defectiva legebam, ad socios B. Francisci, atque ad ipsum collegium Virginitatis Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiæ texere, nisi iis qui vidissent aut a videntibus accepissent. Iis, inquam, veritate prævia, cum timore Dei, me plenius instruuntibus, aliqua colligens, et plura dimittens, plano stylo transcurri; ut quia magnalia Virginis virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniatur, ubi pro verborum ambitu tenebrescat.*

Tertius gradus est eorum, qui ea commemorant, quæ non a spectatoribus ipsis accipere, sed ab iis quibus spectatores narrantur. Ad hoc genus multa pertinent ex iis quæ refert Joannes Moschus in Prato spirituali, S. Gregorius in Dialogis, S. Beda in historia Anglicana.

Quarto in gradu ii locandi, qui quæ stylo prosequuntur, ex historicis qui in gradibus jam enumeratis consistant, collegere, aut ex certis monumentis donationum, testamentorum, transactionum, aut commentariis, sed eorum dumtaxat qui aliquem ex antedictis obtinuerunt gradum.

Et hi quidem omnes fidem merentur, si sunt viri boni, si prudentes, si pura eorum minimeque adulterata scripta sunt. Nam si eum qui se rei cupiam gerendæ scribit adfuisse, suspiceris haud satis a mentiendi libidine alienum, quia hæreticus fuit, aut partes quas laudat pertinaciter secutus; inconsideratæ temeritatis fuerit ei firmam fidem habere. Ea res, ut Eusebio, Socrati, Zozomeno, Palladio sæpe numero non credatur facit, quod ab hæreticorum aut schismaticorum, vel certe factiosorum partibus steterint, eorumque causam stylo quandoque propugnent. Eapropter Eusebium in apocryphis haberi Gelasius sanxit, ut inferius dicemus. Plures nimia bonitas credendique facilitas fefellit, ut res neque veritate firmatas, neque satis graviter testatas scriberent, quæ deinde manifesto falsæ deprehensæ sunt. Quoties nostra ætate simplici plebi imposuerunt hac ratione homines quidam nefarii, pietatis honestissima specie, voluntate et causa impudentissima! Quoties etiam viri eruditi larva virtutis decepti, sanctissimos existimarunt et appellarunt eos, qui hæretici erant, aut scelerati impostores! Beatus Rhenanus, homo Catholicus, semperque profanas hæreticorum novitates, et insanam sacrorum mutandorum libidinem aversatus, (licet quia suo iudicio maluit quædam quam Ecclesiæ statera expendere, varios in ejus scriptis errores, merito sacri censors postea coarguerint) Conradum Pellicanum, monasticæ professionis desertorem, et hæresis Zwinglianæ præconem, in Notis suis ad librum Tertulliani de corona militis, virum sanctissimum appellavit, fallaci quædam specie virtutis, et fortassis sermonibus (ut sunt istorum hominum) super oleum mollitis, deceptus.

Neque illud raro accidit ut quæ probe scripta ab iis qui spectarant, ea postmodum alii interpolando limandove adulterent. Multorum id evenit Actis Sanctorum. Observare id passim licet, ut in S. Mauri Abbatis Vita xv Januarii, quæ ab Odone Abbate recognita et expolita, Fausti tamen retinuit nomen, nec quam Faustus vir sanctus et omnium quæ scripsit spectator meruit, fidem impetrat. Acta SS. Placidi et sociorum an non eadem farina respersa sint, v. Octobris disquiremus. Dicitur quidem certe ea litteris tradidisse Gordianus Placidi famulus, qui narrat Mamucham Agarenum piratam ab Abdala paganorum, qui in Hispania dominabantur, Rege missum cum

nec omittit,

sed aliis examinandam proponit:

omittit plane falsa.

Quæ sit hic narrandarum probabilitas.

Primus gradus historiæ, cum visa narrantur:

Secundus, cum de spectatoribus audivit:

hi soli olim legitimi.

Tertius.

Quartus.

Suspecta fides improborum,

et nimis credulorum.

Commentaria eorum qui spectarunt, sæpe perperam interpolata,

cum centum navium classe, ut Romanos infestaret, et Christianos ad Molochi, Remphæ, Luciferi sacra vi adigeret, idque Italiam tenente Theodorico Gotho, imperium Orientis Justiniano seniore, Cui non ista, gnaro temporum illorum, risum aut bilem moveant? Neque illa autoptes Gordianus scripsit, neque qui Saracenis Hispaniam tenentibus adiecit eorum superstitiones caluit. Sed de his alias.

§ II. Sequioris notæ scripta.

Si quæcumque de Sanctis scripta extant, omnia forent ejusmodi ut ad horum quatuor graduum aliquem possent revocari, non esset mihi magnopere in eorum astruenda probabilitate laborandum. At sunt nonnulla notæ sequioris, ut quam illis adjungi fidem æquum sit, merito ambigas. Nam neque omnium scripta olim acta Sanctorum sunt; et quæ scripta, eorum quædam abolita, deperdita quædam, alia jam olim corrupta et vitiata. Ipsi nonnumquam tyranni in tabulas referri acta Martyrum non sunt passi, ut antea de S. Vincentii certaminibus dictum. Quandoque nemo adfuit eo vel religionis ardore, ut ea excipere auderet, vel doctrinæ præsidio, ut posset. Testatus id olim lib. 1, adversus gentes Arnobius: *Sed neque hæc omnia conscribi, inquit, aut in aures omnium pervenire potuerunt, gesta gentibus in ignotis et usum nescientibus litterarum.*

Acta quorundam SS. non scripta,

Martyrum,

et Confessorum:

Neque id solum in actis Martyrum, sed in ceterorum rebus gestis Sanctorum locum habet. Nam plurimorum non sunt statim atque e vita excesserunt mandata litteris gesta, vel invidia obstrepente, vel quia non continuo vocari cœpti in vota et miraculis clarescere, vel quia hæc Ecclesiæ Præsides scribi ac præpropere vulgari veterunt, vel quia idoneus scriptor defuit.

At quæ olim fideliter conscripta, præsertim Martyrum acta (cum integra et genuina ad nos pervenerint perpauca, velut residua aliquot post vindemiam olive aut botri, ut Isaïæ phrasi loquitur Baronius) verisimile est Diocletiani feralibus edictis dissipata absumptaque esse. Memorat Eusebius lib. 3, c. 2, *τὰς ἐνθὺς καὶ ἱερὰς γραφὰς κατὰ μέσας ἀγορὰς περὶ παραδόδομένας. Divinas et sacras Scripturas mediis in foris igni traditas;* et cap. 3, *τὰς γραφὰς ἀφανεῖς περὶ γενέσθαι προστατομένης; Scripturas igni absumi jussas;* at non est existimandum sola Divina volumina tunc incendio addicta, sed quæcumque omnino scripta ad Christianorum propugnandam firmendamque religionem, pietatem inflammandam, fovendam constantiam pertinerent. Imo quia Divini libri in plurimum manibus erant; eorum facile servari exemplaria potuerunt, non item ceterorum, quæ apud solos Antistites aut sacræ suppellectilis custodes asservabantur. Nam simul atque edicta illa improvise ac repente prodierunt, Episcopis primum et sacris hominibus injectas manus Eusebius narrat: ceteri oculere quæ vellent ac furori impiorum subducere potuerunt. Quæ tamen superfuere, eorum multa tum Romæ tum alibi vel barbarorum incursione ac populatione, vel fortuito ædium oppidorumque incendio, periire: qua ratione multæ aliorum quoque Sanctorum Vitæ, quas olim accurate conscriptas esse constat, interierunt.

aut persecutorum injuria

aliove casu deperdita:

postea demum scripta ex populi fama;

Hæc igitur est causa, quare multarum Vitarum nunc incerta sit fides. Primo namque, cum ita primigenia illa Divorum acta essent dissipata, superesset tamen nomen Sanctorum, et miraculis coruscaret, oportuit acta eorum, aliquot, postquam e vita migrarant, seculis, vel ex veteribus historiis, vel cum eæ ut plurimum non exstarent, ex sola populi, sed accepta a majoribus, fama describere. Verum, ut recte S. Augustin., tract. 90, in Joan. *Nonnumquam et historia, et multo magis fama mentitur.* Necessario tamen illud occupandum præsidium est, cum aliud suppetit nihil. Sed judicio est opus. Quod ubi sincerum limatumque interponitur, res existit et ipsis ho-

norifica Cælitibus, et mortalibus fructuosa. Non enim potest non ad illorum amplificandam gloriam conducere, ut quæ vel solis sermonibus hominum de iis præclara jaçantur, ea graviter et accurate perscribantur; neque non ad plurimum id spectare utilitatem, ut qui alibi etiam remotissimis in locis Sancti colantur, qui de iis sensus hominum sit, quæ rerum ab iis gestarum recordatio, legere valeant. Hæc si cum probatis historicorum monumentis consentiunt, illud consequitur, ut optemus quidem antiquas Sanctorum Vitas extare, quasi tamen partem earum aliquam delibemus, veluti a fonte rivo longe interclusam, sed in cisterna quapiam exceptam, aut etiam patente et aeris injuriis ceterisque sordibus exposita lacuna, aquam.

quandoque solita miracula,

Sed quia fere quæ inusitata maxime admiramur et memoria retinemus; ideo quandoque sola colligi miracula potuerunt (virtutum aliorumque cælestium ornamentorum omni oblitterata memoria) miracula, inquam, sed frequenter ita vel exaggerata, vel, ut est hominum captus, variis adjunctis et circumstantiis deformata, ut apud quosdam in anilium fabularum numero habeantur. Sæpe miracula eadem variis adscribuntur. Potest quidem immensa Numinis bonitas et potentia, quod uni Sanctorum tribuit, necessitatis præsidium, levamen doloris, mœroris solatium, testimonium innocentie, sanctitatis argumentum, non ideo quia jam collatum alteri sit, alteri negare; cum iisdem sæpius flagellis ac pœnis variorum delicta castiget. Sed tamen evenit sæpe, ut quod unius erat Sancti proprium, id hominum sermone ac dein scripto communicaretur cum multis, propterea quod perquam imbecillis in plurimis vis est reminiscendi, facillimeque perturbatur: quamobrem cum de Sancto quopiam quaeri audiunt, et narrari nonnulla ab aliis, quæ se de Sancto aliquo audisse aliquando meminerrunt, huic tribuunt; præsertim cum nominum sit, quam rerum, incertior et magis fluxa recordatio, quod illorum species in animo impressæ levissimo casu perturbentur et confundantur. Ea igitur ratione uno eodemque tempore pluribus Scriptoribus, ita popularem, quia aliud non suppetit, consulentibus famam, idem obrudi variis locis de variis Sanctis potest, quod uni dumtaxat accidit, et ne eodem quidem, quo commemoratur, modo.

sæpe eadem;

Quid quod sæpe, etsi non possimus diffiteri, quin evenire potuerit, tamen patrati miraculi talis proditur causa ac modus, ut etiam addubites decueritne majestatem æterni Numinis, ita humanæ vel necessitati subvenire, vel voluntati obsecundare? Sed quia admirabilis ejus bonitas est, neque ea capere intelligentia possumus, vel quæ castis sibi que dilectis animabus paravit in cælis bona, vel quantum iis velit gratificari in terris, non sunt temere damnanda quæ ejusmodi narrantur, etsi nobis paradoxa videantur; sed potius reverenter accipienda, quatenus ex eo manasse fonte Divinæ bonitatis dicuntur, unde omnis nostra petenda est felicitas. Esto, ea facta non sint fortassis: at fieri majora potuere a Deo, et facta alias. Cave igitur ideo neges facta, quia fieri non potuerint aut debuerint.

alias plane stupenda,

Quia vero in ejusmodi patrandis prodigiis sese fere simplicitati ac fidei hominum Deus attemperat; ideo Hibernorum, Scotorum, Britanorum tam qui Albionem, quam qui Armoricam Galliæ oram incolunt, plane portentose sunt Sanctorum Vitæ, atque ex miraculis, fere incredibilibus, contextæ; quia apud eas gentes et constantia fidei egregia, et vitæ simplicitas ac candor olim rarus extitit; vel certe quia simpliciores Scriptores. Neque facta isthic plurima olim fuisse miracula, poterit quisquam, quantumvis malitiosus, pernegare, cum etiamnum hodie, post abrogatas ab hæreticis majorum cæremonias cultumque Cælitum, ipsa tamen loca eorum honori olim dicata, sacrosancta adhuc esse videantur, et plurimis splendescant miraculis. S. Wenefride Virginis

præsertim a Scotis, Hibernis, Britonibus facta.

fons

fons est apud Britannos in extremo Walliæ ad Boream tractu, ad quem maximi fiunt concursus, pentium inde suis suorunq[ue] morbis et incommodis remedium. Retulit mihi vir illustris, vidisse se etiam hæreticos eo confluentes implorandæ op[er]is gratia; cumq[ue] ex iis quæsisset cur, cum novam induissent formam religionis, quæ Sanctos invocari vetaret, aut ab iis vel longa quiete ad ultimum usque iudicium sopitis, vel si in cælis ævum agant, ignaris certe rerum mortalium, auxilium sperare, ad illa Pontificiorum, ut assidue ipsis quinti Evangelii præcones inculcant, deliramenta recurrerent? respondisse eos, quid in pulpitis illi ganniant sibi curæ non esse, meminisse illius fontis aquam sibi suisq[ue] gregibus ac parentum suorunq[ue] esse salutarem consuevisse; idq[ue] vel Divæ Wenefridæ, vel Deo boni omnis auctori acceptum scribi.

Vitæ via ex fama scriptæ.

an ea Traditio?

sæpe ex falso orta,

aut male intellecta, pejoris amplificata.

Vitæ aliæ SS.

odio demonis

Sunt vero, ut ad propositum redeamus, ea ratione ex populi fama, plurimorum antiquorum Martyrum quæ intercederant acta conscripta, multorum Galliæ Apostolorum, plerorumq[ue] ex jam memoratis gentibus Sanctorum Vitæ, quorundam etiam (quod mirare) Italorum. Neq[ue] præter famam, quæ dicebatur manasse a maioribus, habuerunt qui ea colligebant viri sapientes quod sequerentur. Si quod erant, quantumvis tenuæ, nacti antiquum monumentum, veluti in densa caligine insperato objectum lumen, ejus ducta omnem direxerunt suæ cursum scriptionis. Sed sunt nonnulli, qui hanc populi diditam ex antiquo famam, tanti faciunt, ut prope Apostolicis traditionibus eam æquiparent, ita inveteratam vulgi persuasionem Traditionem appellantes: cum sit earum diversissima ratio. Nam Apostolicæ Traditiones, non vulgi fama constant, sed solidis probationibus, licet verbo traditæ ab iis, non scripto, ut alia, sint. At populares illæ traditiones sæpe nec pueris satis credibiles, sæpe levi aut etiam fallaci ortæ principio, magnis deinceps incrementis dilatata, parum tamen ipso aucto roboris acceperunt. S. Servatium Episcopum venerantur Trajectenses. His Græculus quidam jam ante annos 600 persuasit Esmeria S. Annæ sorore filiam S. Elisabetham natam, Joannis Baptistæ matrem, filiumq[ue] Eliud, cujus filio Emeu B. Memelia Servatium pepererit. Ergo Antistitem se gloriantur habuisse Christi cognatum, cur dubitent, cum ita gravis auctor, ex gente longe ab omni fraudis suspitione remota id testetur? Alia superstruunt, ut facile trecentos annos vixisse eum prædicent, quem constat Eusebio et Hypatio Coss. Synodo Ariminensi interfuisse anno Christi 339. Quædam et vera et a gravi viro narrata, nonnulli perperam intelligunt, pejoris etiam aliis narrant, ut semper cum novis erroribus serpunt longius. Proprium id habet fama, ut vires eundo acquirat, magis etiam ficti ac pravi, quam recti tenax. Sæpe quod aliter narraveram, id ad me, eodem etiam die, sed multis partibus ampliatum, itaq[ue] immutatum rediit, ut ipse quod a me manarat non agnoscerem, donec sciscitando auctorem ejus quod mihi referebatur, quid, a quibus, quo errore esset adjectum, comperi. Si id in viris eruditissimis, quibus fides optima ac sinceritas morum, vel cogitationum evagatio aliqua, vel intempestiva interpretatio efficit, quid rudi et imperitæ plebi fiet?

Acta sunt alia, non ita quidem ex incertis populi narrationibus conserta, sed docte ac graviter olim conscripta; verum deinde adulterata. Malitiæ demonum id Arnobius imputat, qui vel honorem debitum Sanctis detrahere, vel proventurum mortalius emolumentum intercludere hoc pacto conati sunt. Si qua sunt litteris, inquit lib. 1, adversus gentes, conscriptionibusq[ue] mandata, malevolentia demonum, quorum cura et studium est hanc interciperi veritatem et consimilium his hominum, interpolata quædam et addita, partim mutata atq[ue] detracta, verbis, syllabis, litteris, ut credentium tardarent fidem, et

gestorum corrumpent auctoritatem. Fecerunt ergo id homines nefarii, demonum instinctu, ut vel erroribus suis atq[ue] improbitati patrocinium quaerent, si dicerentur Sancti paria sensisse de Deo rebusq[ue] divinis, aut simili modo vitam instituisse; vel ut eorum obscurarent laudem, a quibus sectam esse suam impugnatam constaret. Faciunt id etiam hæretici: nam illustres Sanctos, quos omnis retro venerata est antiquitas, ne novitatis ipsi arguantur si ab iis dissentire se fateantur, suos fuisse clamitant; eduntq[ue] in vulgus acta eorum, sed detractis iis quæ illorum possent prode puram ac Catholicam religionem. Si quos eorum dogmatum, quæ præcipue aversantur, fuisse defensores constet, eorum ita decolorant gesta, ut vel improbi homines fuisse, vel stolidi videantur. Ea res facit ut vetera mss. sedulo conquiramus, quo ex plurium collatione facilius, si qua fraus est facta, queat deprehendi. Quæres, si consentiant exemplaria, an securi sumus ab omni fraude futuri? Non continuo. Sed exploranda ea ad Lydium lapidem, Ecclesiæ nimirum doctrinam; quicum quod pugnat, spurium est. Quid dolo adjectum sit, facile erit ex aliis Scriptoribus demonstrare, qui vel de præstantibus illis viris contraria tradunt, vel semper Catholicos habitos fuisse ostendunt, et quæ affinguntur iis scita, fuisse tunc ab universa Ecclesia repudiata. Sin obscuris de hominibus nec alibi notis narratur quidpiam cum orthodoxa fide haud satis apte congruens; omitto ego quidem, dum certiora eruam. Quid si fraus facta, quam assequi non possis, quia neq[ue] hæresi affine, neq[ue] Sanctis quibus tribuitur, ignominiosum, ut si E. G. confectum miraculum aliquod? Si nulla fraudis extant vestigia ac signa, unde vel suspicio mihi incidet? Quid esse certum ac securum ei homini potest, qui absque causa ulla ubiq[ue] fraudem suspicetur? Imo malitiosum esse et improbum eum necesse sit.

Alii neq[ue] dolo malo, neq[ue] fama decepti, tradiderunt tamen gesta Sanctorum, quæ non facile probentur. Nam germanas tabulas nacti, brevitate quam integra dare acta maluerunt, quod longiuscula videbantur. Præcipua igitur capita virtutum paucis verbis perstrinxerunt: at miracula, et quæ reliquis minime communia erant, quandoq[ue] amplificaverunt: explanationes rerum, temporum notas, locorum descriptiones intexerunt. Quæ cum quandoq[ue] non satis apte respondeant, in dubium universa revocatur historia. Est id tamen maxime intolerabile, si librarii ea fuerint impudentia, ut licet vix tincti litteris, attaxant ipsi ejusmodi lacinias, aut subinde demant quæ vulgaris et trita judicantur.

Deniq[ue] Vitæ sunt quædam omnino confictæ, aliæ ab hæreticis hominum improborum, a Catholicis aliæ styli exercendi gratia. De his infra. Hæretici non solum acta subinde corruerunt, exotica assuentes segmenta præclaris illustrium Sanctorum actis, quibus eos veluti insignitis notis vindicarent sibi; sed et suæ factionis homines flagitiosissimos veluti Sanctos, et justas eorum cædes martyria prædicarunt. Omitto Tanchelinum, Joannem Hus, et alios ejusdem farina, quos nuper stolidi quidam ac dementes homines e Calvini grege, æque ac veteres Ecclesiæ Martyres et Pontifices, velut Ecclesiæ suæ ornamenta ostentare non erubuerunt. Usitata fraus est sectariorum.

Specimen proferam perantiquum. Extat in quibusdam mss. inter reliquorum acta Sanctorum, historia quædam aut fabula titulo Passionis Donati Martyris, qui ad conflandam Cæciliano Carthaginensi Episcopo invidiam conscriptus videtur libellus. Alibi integrum dabo, hic ne quis decipiatur, et vere Martyrem credat (ut olim Rosweydu, re non discussa) partem illius exhibebo. Ita ergo habet: Si manifesta persecutionum gesta non otiose conscripta sunt, nec inconsulte in honorem Martyrum et ædificationem credentium

ab hæreticis adulterata, duplici ex causa.

An et quomodo deprehendi fraus possit?

Aliæ contractæ aut interpolatæ.

Aliæ confictæ,

ab hæreticis suorunq[ue] gægalium,

ut olim a Donatistis:

credentium anniversaria solemnitate leguntur, cur non magis subdole fraudis et blandæ deceptionis insidiæ conscribantur pariter et legantur, quæ sub obtentu religionis animas fraudulent a circumventionem subvertunt? magis enim instructio necessaria illis est, ubi professa hostilitas non est: quia hostilis omnimodis societas ad decipiendam facilis et prompta est; et inimici hominis domestici ejus. Ideo alienum ab officio pietatis et religionis erit non solum Martyrum gloriam invida quodammodo taciturnitate comprimere, sed etiam patrocinante silentio deceptorias subtilitates celare. Enimvero, quod salutare, tam periculose tacetur a prudentibus, quam inutiliter a simplicibus ignoratur. Quoniam quidem, ut facile est incautos appellatione nominis Christi a fallacibus decipi, ita necesse est fingere nomen ministros Antichristi. Proditione ergo luporum latentium sub vestium ovium insidiis aut liberabuntur instructi qui imperitia fallebantur, aut contumaces suo vitio peribunt, sine culpa et periculo prædicantium Christianorum. Causæ ergo repetendæ quæ gestæ sunt, et utilitatis et justitiæ plenæ sunt: quia et fideles commemorando corroborantur, et rudes quosque ad tolerantiam tentationis instigant, et inimicos detegendo condemnant. Prædicet ergo patientissimam filiorum suorum fidem pia mater Ecclesia: recognoscat et fructum operis sui latronum crudelissimorum spelunca. Ergo jam veniamus ad causas. Res apud Carthaginem gesta est, Cæcilianus Pseudoepiscopo tunc instante, assentiente Comite Leontio, Duce Ursatio, Marcellino tunc Tribuno famulante, diabolo tamen omnium istorum consiliario existente. Primo etenim, ut inveterato draconi mos est, quasi jam non ipse persecutione manifesta Christiani nominis impugnator extiterit, eos quos aperta persecutione superare non potuit, callida fraude circumvenire molitus est, ut eo facilius deceptio proderet, quo deceptionis auctor latuisset. Plura deinceps in Cæcilianum Episcopum, et viros illos principes a Constantino Magno in Africam missos, jactit maledicta et calumnias. Late controversiam hanc omnem ortumque schismatis Donatistarum prosequitur Baronius tom. 3 Annal.

Aliæ a Catholicis conflictæ Sanctorum historiæ, non ut cuiquam Sancti gloriosam appellationem tribuant, cui eam Ecclesia non decreverit, sed ut ea de illis scribant, quæ gesta nunquam sint, geri solum potuerint. Viguit olim vigetque etiamnum ille mos, ut quo magis Lectores caperentur legendi aviditate, historias Regum ac Heroum, quorum ficta et nomina sunt et regna et facta, ac mirabiles eventus, componant viri etiam non indocti, qui utilius aliis in rebus collocare operam potuissent. Tolerari id potest tamen, si penitus etiam conflictæ nomina sint: at nonne sapientibus lectoribus illudunt, cum noti nominis Regi cuiquam facta affingunt, quæ ille ne cogitarit quidem? Nonne iis ipsis, quorum sic celebrant nomen, ut quæ vere digna laude gesserunt penitus obterant, et quod nemo, nisi stultus, æquò animo patiat, multa tribuant aliena, falsa, ridicula, non tam adulatione aliqua, quia jam ad illos Heroas rei hujus sensus non perveniat, quam insania quadam scribendi? Estque in lectoribus ipsis furor quidam, ut cum veras utilesque historias ne inspicere quidem digentur, conflictas illas mentiendi artificio allecti dies totos ac noctes volvant. Ast illud mihi petulantissimæ audaciæ videtur, quod etiam in sanctorum hominum rebus gestis ita ludere audent homines importune ludicri, ne dicam impii. Ita Caroli Magni historiam ineptus quidam tenebrio Turpini gravissimi Antistitis ementito nomine scripsit: ita Reinoldi Martyris, aliorumque acta violata scurrili styli licentia.

At sunt nonnulli tam acri fortassis haud digni reprehensione, qui præceptiones aliquas suas ad conformandos mores, excitandamque pietatem accommodatas, ut vim habeant tanto majorem, sub Sancti alicujus nomine proponunt, et ut suavius influant melle jucundissimæ fictionis illinunt. Non repre-

hendo apologos, etiam Sanctis usurpatos. Ea tamen mihi scribendi ratio non probatur: nam vel falsam opinionem de Sanctis concipiunt Lectores, vel, si conflictam esse narrationem indicatur, reliqua Sanctorum gesta eo modo ficta esse suspicantur, et nonnumquam an qui celebrantur Sancti, unquam extiterint dubitant. Quæ etsi non evenirent, non tamen mendacium esse pietatis incitamentum debet. Deus veritas est. Exosa illi falsitas omnis, verborum, morum, scriptionis. Quem stylum exercere delectat, habet luculentam in sacris ac profanis historiis materiam. Sperat nominis celebritatem mirandorum eventuum casuumque inventionem? Quis est adeo stupidus, qui non longe plura, quam scripta unquam sint, possit excogitare, licet desit apte ea scribendi facultas? Veritati, qua licet, consecremus stylum, studia, actiones universas.

§ III. Quo in ordine hæc ponenda.

His ita constitutis, erit fortasse qui ad quam historicorum classem mea hæc pertineant, quærat. Dixi de Vitæ singulis suo loco. Sed multorum animis ea insita est opinio, plerasque vitas Sanctorum inertes seculo a monachis, piis ut plurimum et bonis, ac simplicibus hominibus, sed ignaris fere litterarum, esse conscriptas, non ex certorum monumentorum fide, sed vel ex futilibus narratiunculis, vel ex propria quadam phantasia, ac fabrica hebetis ingenii inscite illa nostrorum Heroum decora speculantur. Ita loquuntur, nec sine supercilio, Critici quidam, qui ultra apices tamen et Grammaticales lites parum norunt, licet ipsi se intelligere et sapere plusquam ceteros arbitrentur. Et sunt nonnumquam, quod omnium colere amicitias se velle profiteantur, ex nimium familiari convictu eorum qui non recte de religione sentiunt, aliqua afflata insalubri aura. Alii dum nimis cauti esse volunt, neque uspiam secure audent insistere, ne labantur; nihil satis firmum putant, ac temere multa respuunt, dum ne explorare quidem ejusmodi ea sint, volunt. Utrorumque inimica veritati ratio est. Utrisque occurrendum non tam verbis quam rebus ipsis.

Dico igitur, Primum nullas esse hoc in opere vitas, quas omnino commentitias possit quis vel levissime suspicari, aliquo semper attestante Martyrologio certave auctoritate. Dein nullas esse, quas probabile sit ulla ex parte ab hæreticis aliisque maleferiatis hominibus vitiatas. Ceteris ex generibus sunt complures. Aliquot recensebo; nec, ut omnes, quidquam attinet.

Ab oculatis testibus conscriptæ sunt i. Januar. Vitæ SS. Fulgentii Episcopi Ruspensis et Eugendi Abbatis a discipulis; S. Gregorii Ep. Nazianzeni a S. Gregorio Theologo filio; S. Guilielmi Abb. Divionensis a Rodulpho Glabro; S. Odilonis a Lethaldo. ii. S. Macarii Alexandrini a Palladio; S. Adelardi Abb. Vita a S. Paschasio Ratberto, miracula a S. Geraldo, vel Gerardo Abb. Silvæ-majoris. iii. S. Genovefæ, quæ tamen fortassis interpolata. iv. B. Angelæ Fulginatis ab Arnaldo. v. S. Synecticæ a S. Athanasio; S. Simeonis Stylitæ ab Antonio, aut saltem a Theodoro; S. Emilianæ a S. Gregorio. vii. S. Severini Apostoli Noricorum ab Eugippio; ejusdem Translatio a Joanne Diacono. x. S. Guilielmi Ep. Bituricensis. xii. S. Benedicti Abbatis a S. Beda. xiii. B. Juettæ, sive Juttæ, ab Hugone Floreffensi. xiv. SS. PP. in Sina monte a S. Nilo; S. Engelmarie Eremitæ Martyris. xv. S. Alexandri Acometorum conditoris. xvi. S. Honorati Ep. Arelaten. a S. Hilario; S. Marcelli Papæ miracula ab Ursione Abbate. xvii. S. Antonii Abb. a S. Athanasio; SS. Antonii, Joannis, Meruli a S. Gregorio. xix. S. Marii, Marthæ, et sociorum; S. Wolstani Episcopi Wigorniensis a Florentio. xx. S. Sebastiani

an recte?

Quidam temere pronuntiant, omnes SS. Vitæ conflictas.

Imo nullæ hic tales:

sed sunt multæ ab oculatis testibus scriptæ:

a Catholicis Heroum historiæ;

ut Lectores oblectent,

etiam SS. Vitæ;

aliquando prætextu moralis institutionis:

bastiani M. Translationis historia. xxi. SS. Fructuosi Episcopi et sociorum MM. S. Epiphani a B. Ennodio. xxii. S. Anastasii Persæ M. miracula. xxiii. S. Asclæ M. Acta; S. Victoris et socii Translatio a Joanne Buzelino. xxiv. S. Macedonii anachoretæ a Theodoro. xxv. S. Popponis ab Everhelmo. xxvi. S. Polycarpi martyrium ab Ecclesia Smyrnensi; S. Paulæ Romanæ a S. Hieronymo. xxvii. B. Joannis Episcopi Morinensis a Joanne de Collemedio. xxviii. Martyrum Alexandrinorum cædes; S. Caroli Magni Imp. Vita ab Eginardo. xxxix. S. Petri Thomasi a Philippo Mazzerio. xxxi. S. Marcellæ a S. Hieronymo; S. Martini Sauriensis a Salvato; et aliæ complures: nec enim omnes hic enumeravi, sed præcipuas, aut quarum hæc commentans in memoriam primum rediit. Non sunt hæc otiose multis post seculis conficta, sed a viris sapientibus qui ea spectarant litterarum monumentis signata, ac fidelissime ad nostram ætatem conservata. Neque est quod fastidiosi homines monachos hebetes et inertes criminentur, quorum industria, si verum fateri volumus, non modo sacra hæc antiquæ pietatis, sed omnia omnino vetustæ eruditionis ad nos pervenire monumenta: quod etiam Hæreticorum multi non diffitentur.

multæ ab iis
quibus oculati
testes,

Jam qui non ipsi spectarunt quidem quæ tradiderunt litteris, aut non omnia (quamquam neque quos *αὐτόπτες* et inspectores dicimus, ita speculati sunt omnia diligenter, ut non etiam quedam ab aliis acceperint) sed tamen qui pleraque iis qui geri ea viderant narratibus didicerunt, sunt plurimi hoc in opere. Ea ratione i Januarii B. Petrus Damiani S. Odilonis Vitam scripsit. iv. S. Gregorius Tironensis S. Gregorii Lingonensis Episcopi. viii. Bernardus Justiniani S. Laurentii Justiniani. ix. S. Beda S. Adriani Abb. xi. S. Gregorius Papa S. Anastasii Abb. xiii. Joannes Presbyter S. Glaphyræ; Isidorus de Isolani B. Veronica. xv. Ruffinus et Palladius S. Macarii Ægyptii. xix. Walafridus S. Blaitmaci. xx. S. Euthymii Magni Abb. Cyrillus monachus. xxiii. Leonitius Episcopus S. Joannis Eleemonis; S. Beda S. Boisilii. xxv. S. Chrysostomus SS. Juventini et Maximi. xvi. Hermanus B. Hasecæ. Atque alii, quorum expressa non sunt nomina, v. S. Gerlaci Eremitæ; vii. Venerabilis Ludovici Blossii Abb. xi. S. Theodosii Cœnobiarchæ. xiii. B. Godefridi Capenbergensis. xv. S. Idæ Virg. et S. Boniti Episc. xvii. S. Sulpitii Pii Episc. S. Ricemiri Abb. xxv. S. Præjecti Episc. Mart. xxvi. S. Bathildis Reginae.

Jam verò plures etiam extitere, qui ea scriberent quæ neque spectassent, neque ab oculatis testibus audissent; sed, quod vel ætate aliquanto juniores, vel longo spatio terrarum dissiti essent, ab iis solum didicissent, quibus ipsi spectatores narraverant. Ad hanc classem ea fere pertinent omnia, quæ a cœtaneis aut cœvis scripta passim annotavi, ac nominatim Acta S. Gordii M. per S. Basilium in Januar. S. Eduardi Regis v. S. Pauli primi Eremitæ per S. Hieronymum x. S. Felicis per S. Paulinum xiv. S. Bassiani Episc. Laudis-Pompeia xix. S. Launomari Abb. S. Sebastiani M. si quidem per S. Ambrosium hujusve æqualem. xx. S. Agnetis per eundem Ambrosium xxi. SS. Vincentii et Anastasii MM. xxii. et aliorum plurimorum.

Denique qui partim a Scriptoribus notæ jam dictæ composita recuderunt novo ordine, ac stylo, partim ex veteribus et certis monumentis, vel ex probatis historicis composuerunt ipsi Sanctorum historias, multi fuere, quos et ego imitor, quoties acta alicujus non reperio, sed solum consignatam eorum in SS. PP. vel historicis, aut Martyrologiis memoriam. Ita scriptæ sunt Vitæ, in Januar. S. Adelardi per S. Geraldum, sive Gerardum. vi. S. Erminoldi Abb. M. vii. S. Raimundi Pennafortii a Clemente VIII Papa. viii. S. Frodoberti ab Adzone, S. Gudilæ Virg.

multæ ex au-
thenticis scri-
ptis composi-
tæ,

ab Huberto. xiii. S. Hilarii Episc. a Fortunato. xxii. B. Walteri de Birbeke. xxviii. B. Margaritæ Hungaricæ a Garino. xxxi. Venerabilis Caroli Abb. Villariensis; S. Petri Nolasci a Francisco Zumel. xxx. S. Aldegundis Virginis ab Hucbaldo et aliis. Plura sunt ejusmodi a nobis ita collecta et conserta: S. Attici Episc. S. Cyri Episc. S. Pegæ Virg. viii. Janu. S. Petri Episc. Sebasteni ix. S. Paulini Patriarchæ Aquileiensis ix. S. Cæsariæ Virg. xii. S. Bernonis Abb. xiii. S. Datii Episc. Mediolanen. xiv. S. Emeberti, sive Ableberti Episc. et S. Ceolulphi Regis. xv. S. Fabiani Papæ xx. S. Cyrilli Patriarch. Alexandrini xxviii. et aliorum plurimorum.

Neque harum vitarum arbitrator facile convelli a quoquam fidem posse; nisi quod quæ a me sunt elucubrata, iis alia quæ addi potuissent venient fortassis Lectori in mentem non pauca. Nunc quæ ex fama conscriptæ, longo postquam Sancti decesserant tempore, aut ex monumentis non ita vel authenticis vel illustribus. Hoc ex genere sunt i. S. Martinæ V. M. S. Mochuæ utriusque, iii. S. Bertiliæ Virg. iv. S. Neophytæ V. M. et S. Pharaïldis Virg. viii. S. Luciani Bellovacorum Apostoli; S. Patientis Episc. Meten. S. Balduini Diaconi M. S. Erardi sive per Paulum, sive per Conradum. x. S. Gonzalvi Amaranthi per Didacum de Rosario. xi. S. Leucii Episc. xiii. S. Potiti M. S. Agricii Episc. Trevir. S. Viventii Presbyteri; S. Kentigerni Episc. xvi. S. Jacobi Episc. Tarentas. xvii. SS. Tergeminorum, sive per Warnaharium sive per anonymum; S. Genulphi Episc. xviii. S. Priscæ V. M. S. Deicoli Abb. xx. S. Fechini Abb. xxiv. S. Sophiæ, sive Cadoci Episc. xxvi. S. Notburgæ. xxvii. S. Juliani Cenomanorum Apostoli per Lethaldum. xxix. S. Valerii Episc. Trevir. SS. Saviniani M. et Sabina V. S. Gildæ Abb. xxxi. S. Geminiani Ep. Mutinen. SS. Julii et Juliani; S. Aidani sive Medoci Episc.

aliquæ ex
fama;

Postremum genus est Vitarum, quæ ex genuinis contractæ, vel certe variis locis interpolate. Atque hoc quidem apte factum est nonnumquam a viris eruditissimis: malem tamen annotassent potius seorsim observationem, appendicem, emendationem suam, quam intextuissent pristinae narrationi. Hoc genus latissime patet, atque cum præcedente, accurate ut examinentur quæ ejusmodi sunt, postulat. Talia sunt quæcumque fere a Metaphraste, Surio, Haræo, Grasio, Lippeloo, Wicelio, Ribadeneira, et aliis plurimis, doctis et piis hominibus scripta: talia quæ in Menæis Græcorum, Petro de Natalib. Vincentio Bellovac. S. Antonino extant: talia Acta S. Maximi M. in Janu. S. Severini Episc. Septempedani viii. S. Egwini xi. S. Mauri Abb. xv interpolato ab Odone S. Faustii opere. S. Marcelli Papæ xvi, quæ tamen alii genuina censent.

plures con-
tractæ, vel
interpolate.

§ IV. An Posterioris generis scripta omnia respuenda.

Alii non universim Vitas respuunt omnes: duo illa postrema genera impugnant. Diligere se aiunt vitas Sanctorum, eas volutant, et multa ex iis hauriunt, quibus suos aliorumque ad virtutem animos exsuscitent. Sed nullas edi volunt, nisi limatas judicio, atque undequaque veritate firmatas, quæ non modo non convelli, sed ne oppugnari quidem possint. Esset sane optandum, ut Sancti omnes, qualem hi postulant, nacti essent suarum virtutum præconem; aut si forte nacti sunt, quæ olim scripta, ipsi proberent in lucem: aut profecto qui ita sentiunt, appellerent ipsinet ad dilucidanda vel ex integro componenda Divorum Acta operam ac studium; siue similes excitarent acri ac certo judicio homines, simulque litteris expolitos, qui ad ea Acta suo nitore restituenda incumberebant.

Improbant
quidam ul-
tima duo gene-
ra, sive vul-
gares Legen-
das,

At si id sperare vix licet, et Sanctorum quorundam

dam legitimis actis abolitis ac consumptis, solæ ea extant ex fama non omnino certa descriptæ, vel imperite interpolatæ Legendæ, uti eas superioris temporis consuetudo appellabat; quos tamen Sanctos constat plurium seculorum consensu eo gradu ac loco habitos a majoribus, atque anathematis votivisque tabulis ac sacris cultos, ipsa Romana Ecclesia, arbitra sacrorum ac magistra sanctitatis, vel jubente, vel annuente, vel saltem connivente; quid hujusmodi eorum Actis faciemus? Omitti vis, in tenebras adjici aut ignem potius, planeque absumi. Merito quidem si quid inest, quod fidei orthodoxæ, aut rectæ morum disciplinæ adversetur. Id enim ferendum non est: tollendum est protinus e medio, ne quid damni cuiquam consenscat. Atque utinam qui tam severi sunt in Vitas Sanctorum; eadem censura perstringerent, imo exterminarent libros plurimos, qui non levem invehunt morum corruptelam.

Si quid vero inest in Actis quibusdam, quod neque traditæ divinitus doctrinæ adversetur, neque depravare vitiorum illecebris lectorum animos videatur; repugnet tamen omnibus earum ætatum, quibus extitisse Sancti illi dicuntur, historicis, aut plerisque ac maxime probatis; id quidem quodcumque est vel paterer expungi, vel ipse certe notarem. At si est quidpiam, quod uni solum antiquæ historiæ non congruat, non ideo id poscribi æquum est, cum inter sese frequenter Scriptores dissentiant et veteres et moderni, etiam qui res suæ ætatis scribunt, et quibus gerendis ipsi interfuerunt. Nec video cur Ammiano Marcellino, hosti Christianorum, aut alteri ejusdem farinae, plus haberi fidei debeat, quam Christiano cuiquam, rudi licet et imperito scriptori. Nam etsi fuerit hic fortassis, ut dictitant, nimis credulus; ast ille invidia calide reticet, vel maligne deterit nostrorum decora.

Quid si, quarum maxime falsitatem suspectas, eas Sanctorum vitas constaret esse scriptas ab ipsorum æquali, et gestorum omnium teste oculato, viro bono, sive Christiano, sive etiam Ethnico, sed eo prorsus modo quo nunc exstant, an etiam tunc eas respueres ac damnares? Minime, inquis. Verum inornate sunt scriptæ. Sed vere. Simpliciter et imperite, imo sincere. Incerta sunt quæ memorant. Imo visa, inquis, testata. Ordinatus digeri ea oportuit, noluit auctor, vel non potuit. Quid ergo censes? edendæ? an tradendæ Vulcano? Edendæ. Audio. Dandum scilicet antiquitati aliquid. Nec fuco eget aut ornatu veritas. Satis ipsa est sibi, ut placeat bonis, etiam nuda, omnique vacua exotico pigmento. At loca non congruunt, aut tempora; nec quidquam simile memorant scriptores illius temporis. Explicationem censebis adhiberi oportere vel excusationem quasi que effugium, potius quam omnino repudies, quod ab hujusmodi auctore compositum manifeste constet. Adhibe easdem nunc excusationes, explicationes, effugia, et sua Vitis ejusmodi auctoritas probabilitasque constabit. Non mirum etiam spectatores loci notam aut temporis præterire, rei soli intentos.

Silentium Scriptorum Ethnicorum perinde interpretor, ut si rure gestum quidquam a dissoluto Principe ejusve comitatu, singulari insolentia, furore, obscenitate; ipsi reticeant aulici, at narrent qui perpassi, quique spectarunt rustici, sed inornate ac insulse, neque vel pagum suum nomen, vel in qua is provincia situs, nec quoto id factum sit Pontificis, vel Imperatoris, vel sui Regis anno, exponant, quæ nimirum accurati scriptores non præterirent; non credemus scilicet: certiora requiremus testimonia. Consulto illi Principum suorum furorem, dedecus, ultionem divinitus inflictam, ac nostrorum virtutes, miracula, victorias omittunt. Sit igitur aliquis in loco, tempore, similive circumstantia error, ideone tota suppressenda est historia? Etiamne si oculati testes sunt qui ista narrantes

hallucinantur? O severum judicem! nulla deinceps cudadur historia, nulla olim scripta (præter eas quæ a Deo sunt dictatæ) toleretur, si ea lex posita sit, ut nihil inesse falsum aut minus probabile fas sit.

Ridebunt, inquis, ista hæretici. Quid deinde? Sacratissima nostræ fidei mysteria rident, rident etiam libros nonnullos, quos a Divino Spiritu manasse certo scimus, rident multas piorum laudabiles actiones, rident vitas a spectatoribus iisque sapientissimis et sanctissimis conscriptas. Illis non scribimus. Non esset difficile eorum retundere impudentiam, sed non sunt tanti. Suum illum insulsissimum salem, quacumque in re voluerint, consumant. Nihil eos moramur. Piis et probis hominibus scribimus, quibus hæc stimulum ad virgines capessendas admonebunt. Nec ridebunt tamen heterodoxi omnes laborem hunc meum. Sunt inter eos quidam amatores antiquitatis, eoque propius distantes a regno Dei, qui gaudebunt in lucem proferri multa quocumque etiam squallore obsita, quibus ipsi ad eas quas moliantur humanæ litteraturæ lucubrations utantur. Usus est sane in Italia illustranda Philippus Cluverius, in Britannia Guilielmus Cambdemus: neque istiusmodi scripta omnia respuent Jacobus Usserius, Gerardus Joannes Vossius, Joannes Meursius, aliique. Utinam eorum aliquando ista lectione commoveantur mentes, ut tandem Catholicæ caritatis et concordie manus, animos, calamos dedant.

Ipsi Catholici hæc fastidient. Nempe ut favum quoque immodice saturati. At plures avidè complectentur. Præclare enim Lindanus doctissimus Ruramundensium Episcopus in elogio Martyrologii a Baronio recogniti et annotationibus illustrati scribit, si quæ paradoxa quibusdam forte videbuntur, illa equidem eo esse loco habenda ut avidius expetantur. Si qui tamen ita tenero stomacho sunt, ut hæc iis nauseam provocent, eorum lectione abstineant; habent alia quæ legant. Non semper singulis convivis omnes conveniunt appositi cibi: satis est si aliqui convenient, aut plerique. Nec quia sit aliquis qui caseo, oleo, crudis vesci nolit; abesse omnino oleum, caseum, poma, lactucas a mensis, quibus eos adhibes, necesse est. Habet Lector meum de singulis Vitis judicium. Prætereas si quid suo non viderit palato aptum. At sæpe initio multi ea fastidiunt, quæ iis postea mirifice placent ac prosunt. Fatetur quandoque Baronius Acta quedam ut primum venerunt in manus, inepta sibi visa et insipida, quæ accuratius expensa vehementer probavit, omnique acceptione digna iudicavit. Mihi quoque id usvenit, licet ut plurimum cohibere assensum soleam, donec rem omnem examinarim. Si quorum nimis delicatum est fastidium, corrigendum id, ne etiam salubrem, imo necessariam medicinam, si inveteraverit, respuat. Et sane si illud argumentum quidquam valeat, quam multi sermonem de religione ceterisque virtutibus, usum divinarum Sacramentorum, librorum piorum lectionem, preces denique fastidiunt? Eone illa mala, summovenda, abdicanda? Excitandum impellendusque in contrarium animus, ut saltem ad æquilibratam quandam pertingat. Neque qui probet omnia, neque qui nihil, ab errore esse securus potest. Fastidiebat olim societatis nostræ parens Ignatius libros qui sacra tractarent; vanos poscebat, qui bella, etiam ficta, aliave ludicro mundi genio accommodata, ut eorum lectione oblectaret animum, morbi tedium levaret. Ubi tandem fastidium superavit, vix satiari eorumdem sacrorum librorum lectione poterat. Denique fructum tulit, quem universa sentit Ecclesia. Eveniet id hic quoque fortassis, vel ex eo nata salutis occasione, a quo maxime animus abhorrebat.

Inficiari saltem non possumus, ais, quin multa in his ridicula narrentur. Ego ita severus non sum, ut risu mihi, omnibusque hilaritatis indicibus interdiciam: numquam tamen, licet verser in hisce Actis quotidie,

Refutantur, contra sententiam argumenta: 1. Hæretici hæc Acta ridebunt.

2. Catholicis fastidium movebunt.

3. Ridicula sunt.

et edi nolunt,

recte, si fidei adversentur,

aut omnibus historicis,

non si paucis,

etiam sic scribi ab oculatis testibus potuerunt.

Cur Ethnici scriptores de SS. sæpius non meminerrint?

quotidie, memini mihi risum ab iis moveri. Ridicula sunt fateor quæ stolidissimi dæmones ad Sanctorum labefactandam in precandi studio aliisque virtutibus constantiam machinati sunt, dubites majori furore an vafritie: nego tamen ridiculum esse ea narrari. At si cui ita splen salit, prorumpat in sane in risum et cachinnos, ut volet. Ne existimet tamen, a petulantia illa solidum duci argumentum, quo hæc valeant Acta convelli, quæ pluribus salubrem potius fletum elicient, cogitantibus quæ et quanta egerint Sancti, quæ sint divinitus consecuti, ea ætate, ordine, loco, quo nunc stamus ignavi et degeneres, tam longinquo ab iis spatio semoti. Si quos ita pupugerint, iis deinde risum ciebunt exultationemque sempiternam.

4. *Sunt incredibilia.*

Esto: ridicula hæc non videantur, incredibilia certe sunt quam plurima. Quid ita? Quia consuetum rerum humanarum modum excedunt. An asseruntur viribus facta humanis? an non a Deo, ejusve auxilio? quid huic impossibile? Si Livius aut Salustius hæc narraret accidisse, crederes, opinor, sed dæmonum præstigiis facta diceres. An ergo plus hæ, quam supremæ mentis immensum numen potest; ut si ab hoc factum esse quodpiam portentum narretur, incredibile pronunties; si ab illis, continuo habeas fidem? Potuit, inquis, ea Deus; fecisse unde constat? unde constaret tibi Livio narrante? fide humana, opinor, quæ et hic habet locum. Quæris unde mihi constet, fecisse Deum quidquam quod memoratur: unde tibi constat non fecisse? Auctorem profero qui asserat: habes qui neget? si habes, utrius potior fides? si non habes, et fieri fateris posse; vide ne temerarium sit absque ulla ratione negare esse factum. Nulla fuit, inquis, patrandi miraculi causa. Unde id nosti? non scribitur. An ergo omnes rerum omnium conscriptæ causæ? Proditur forte aliqua, sed quæ tibi non probetur. Scrutatus es nempe omnia Dei consilia. Nescis, ah nescis, quæ ejus bonitas sit et munificentia, cui terminos ponis, quos ultra non deceat gratificari eum mortalibus. Loqui bruta animantia, suscitari ac denuo vivere comesa, spârso pulvere nasci segetem et momento maturescere; quid hic non Deo facile? An denuo vivere vorata incredibilis, quam de lapidibus suscitari filios Abraham? an difficilius est efficere ut loquatur columba aut camelus, ad solatium vel præsidium vel institutionem Sanctorum, quam ut asina olim ad Balaami, paulo tamen post perituri, coarguendam pervicacem temeritatem?

5. *Errores parient.*

Vereris ne hæc opiniones falsas erroresque turbulentias, et superstitiones pene aniles procreent; quæ cum penitus inderint atque inveteraverint, etiam comperta, et gravissimo judicio promulgata veritate, evelli non possint. Mitte eum timorem. Nosti quæ vis et efficacia sit veritatis, quanta neque vino inest, licet etiam sapientes dementet; neque Regi, cujus tamen nutu vita morsque subjecti populi constat; neque mulieri, cujus solet esse amor ad insaniam vehemens. Correcta sunt nuper quadam in Martyrologio: quis non prompte et libenter veritatem amplexus? Neque hic periculosus est error, ut nesciam ortum Sancti alicujus, aut quodpiam ejus factum, quorum quadam etiam sacra Scriptura oculuit. Occiderit S. Georgius draconem verum, an metaphoricum, quid interest? Vulgus verum existimat occidisse, aliter docti sentiunt: errat pars alterutra, sine piaculo. Quales apud Gallos disputationes, non de miraculo uno alterove, sed de Sanctis ipsis qui sacrorum solenni apparatu coluntur. S. Dionysium Parisiorum Apostolum sub annum a Christi ortu ccl. missum in Gallias viri eruditi existimant, eumque se publice venerari profitentur. Volunt alii ne extitisse quidem eum unquam, proque eo Areopagitam Dionysium sacris solemnibus colendum. An ea levis est controversia? Errare alterutram partem necesse est. Non commoventur tamen propterea

Ecclesiarum Antistites, nec ipse Præses et Rector ac Pater omnium Romanus Pontifex. Non est enim is error ejusmodi, qui pietatem alianve virtutem labefactet. Nec indignatur sanctus ille Antistes, sibi debitos honores Areopagitæ impendi, neque Areopagita eos illi it præceptum, cum suum honorem uterque sentiat ad Dei gloriam spectare. Et si qua dies lumen afferat, ut constet non ab Areopagita, sed altero juniore conversos esse Parisios, non difficulter assentientur e diurnis tenebris emersæ veritati.

Quid est hoc, inquis, aliud, quam gravissimo sanctissimoque Ecclesiæ judicio repugnare? Jubet ea quasdam Sanctorum historias corrigi: tu etiam in lucem profers, et iis concilias auctoritatem. Quid enim est corrigere quidpiam? in tenebras abdere, luto immergere, flammis abolere? an non, quod curvum erat aut videbatur, curare ut rectum sit et sentiatur esse? Hoc enim ego facio. Neque enim arbitror Ecclesiam suo decreto velle omnibus potestatem fieri, ut quæ singuli improbarint fastidioso aut alios opinio-nibus præoccupato judicio, ea ceu figmenta repudiare et abjicere valeant; imo et suas conjecturas veluti a majoribus traditam narrationem obrudere, vetustis temere interpolatis monumentis. Ego contra laborem meum universæ Ecclesiæ, ac præsertim moderatrici ceterarum Romanæ Sedi, probaturum me confido. Vitas quas, legitimas censeam significo, quas et quatenus tolerabiles, quas, quaque ratione emendandas; ea tamen modestia, ut sæpe me confitear non videre quo pacto quæ suspicor inesse menda corrigam; obtesterque alios ut suggerant, si quid iis aptius occurrerit.

Ergo neque quia periculum sit ne risum moveant hæreticis, aut potius insulis quibusdam scurris, qui ad hæreticorum fornices confugerunt; neque quia fastidio futura palato quorundam Catholicorum timeantur; neque quia ridicula sint, quæ contra seria sunt et gravia; neque quia incredibilia, cum et sæpe facta alias sint, et Deo usitata; neque quia perniciosos gignant errores, cum potius auctoritatem sanctissimam Ecclesiæ assidue inculcent, quod unicum est contra omne virus errorum antidotum; neque quia corrigi quædam ex his Ecclesia velit; ideo supprimenda, penitusque abolenda. Imo potius quia a bonis, simplicibus, sinceris hominibus, etsi non summa arte scripta sunt; quia procul absunt ab omni adulationis suspitione, cum nullam sibi Auctores mercedem propositam habuerint, nisi Sanctorum patriocinium, ac munifici favorem Numinis; quia multorum etiam eruditorum tot jam seculis trita manibus, et nunquam penitus rejecta etiam a gravissimis Theologis; ea fateamur verisimilia censi debere, ac suscipi pleraque, legique utiliter posse: dummodo quæ subinde admonui observentur, quæque alii eruditiores monebunt.

§ v. An Acta SS. apocrypha.

Sunt alii quidam Aristarchi, severi cumprimis et importuni, qui identidem illud occinunt, Apocrypha hæc esse, hausta ex Apocryphorum fabulis, somniis, deliramentis: eaque apocryphi appellatione veluti validissimo ariete dejicere se ac prosternere universum hoc nostrum opus arbitrantur; cum ipsismet suum illud telum, quo utuntur, apocryphum sit; vocis, inquam, ipsius ne notionem quidem assequantur. Nam quod instant et urgent, gravissima Gelasii Papæ sententia in apocryphorum classem esse relata hæc, ac vetita legi, id ita habet.

S. Gelasius Papa in concilio Romano lxx. Episcoporum, Asterio et Præsidio Coss. anno Christi 494 habito, (quod et Gratianus in Decretum retulit par. 1, dist. 15, can. 3. *Sancta Romana*) varia recensens sanctorum Patrum opuscula, quæ post Scripturæ libros suscipi permittit, et in Ecclesia legi, ita inter alia

6. *Ecclesia ea corrigi jubet.*

Imo suscipienda quia a viris bonis scripta,

a doctis non spreta.

An hæc apocrypha,

et ut talia proscrip-ta can. Sancta Romana dist. 15.

alia loquitur : Item gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ita esse Catholicorum dubitet, et majora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei et adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscribere, nomina penitus ignorantur; et ab infidelibus aut idiotis superflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur; sicut cujusdam Quirici et Julitæ, sicut Georgii, aliorumque hujusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur compositæ. Propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nostamen cum prædicta Ecclesia omnes Martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. Hæc ille. Neu dubitari possit, quin illa Sanctorum acta apocrypha judicet, postea in Notitia librorum apocryphorum, qui non recipiuntur, iterum recenset et apocrypha appellat, Passionem Quirici et Julitæ, et Passionem Georgii.

Ut scrupulus hic, qui quorundam animos assidue stimulat ac pungit, penitus evellatur, primo explicandum, quid apocryphum sit, quotque modis dicatur: tum quatenus hæc apocrypha censi debeant, uti et alia quædam veterum scripta. Apocryphum ab ἀποκρύπτειν, sive ἀποκρύπτειν, celare, occultare, abscondere, deducitur; non, ut habet Glossa ad can. Sancta Romana, ab ἀπό δε, et κρύπτειν secretum; neque omnino Græcum est κρύπτειν, sed a κρύπτω est κρύπτειν, id est latebra, occultatio. Significat ergo ἀποκρύφωτος, occultum, arcanum, nec propalam enuntiatum.

Primo igitur apocryphum dicitur, ut habet Glossa in can. i, dist. 16, quod certo auctore caret, uti liber Judicum, liber Tobia, Esther, Machabæorum, Job et alii, qui tamen inter Canonica Divinae Scripturae volumina habentur. Ea ratione inter sacros et Ecclesiasticos libros, quos Covarruvias lib. 4, Variar., cap. 16 et 17, Hagiographos appellat, retineri aliqui possunt, quorum ignorentur auctores. Sed de hoc apocryphorum genere non quaeritur: certum est enim esse inter Acta Sanctorum multa, quæ a quo tradita sint litteris ignorentur; sed et ejusmodi plurima sunt legitima, et nemini omnino suspecta, ut Acta SS. Fructuosi Episcopi, Augurii et Eulogii MM. XXI Januarii, et aliorum plurimorum.

Alio modo apocryphum dicitur, quod inter Divinae Scripturae libros non numeratur. Ita S. Hieronymus Prolog. in libros Regum: Hic prologus Scripturarum, quasi galeatum principium, omnibus libris, quos ex Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest, ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Sic oratio Manasse Regis, sed libri tertius et quartus Esdræ apocryphi sunt; licet enim antiquæ nec indignæ fide historiae habeant pondus, non tamen habentur a Spiritu sancto dictati. Sed neque hac notione apocryphi vocem usurpant, qui nostra esse apocrypha criminantur: nam etiam probatissimæ Patrum lucubrationes ea ratione apocryphae sunt, id est non eo numero ac loco quo divinitus inspiratae Scripturae.

Potissimum tamen apocryphi vocantur ii libri, quos aliqui ut Canonicos suscipiunt, Ecclesia refragante. De his pulchre S. Augustinus lib. 18 de civit. Dei cap. 23, Omittamus igitur earum scripturarum fabulas, quæ apocryphae nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit Patribus, a quibus usque ad nos auctoritas veracium scripturarum certissima et notissima successione pervenit. In his autem apocryphis etsi invenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa nulla est canonica auctoritas. Scripsisse quidem nonnulla divina Enoch illum septimum ab Adam negare non possumus, cum hoc in epistola canonica Judas Apostolus dicat. Sed non frustra non sunt in eo canone Scripturarum, qui servabatur in templo Hebræi populi succeden-

tium diligentia Sacerdotum. Cur autem hoc, nisi quia ob antiquitatem suspectæ fidei iudicata sunt, nec utrum hæc essent quæ ille scripsisset, poterat inveniri, non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur rite servasse. Unde illa quæ sub ejus nomine proferuntur.... recte a prudentibus judicantur non ipsius esse credenda; sicut multa sub nominibus et aliorum Prophetarum, et recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine apocryphorum ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt. De eadem Enochi prophetia, et aliorum scriptis idem sanctus Doctor lib. 18, cap. 38 ait, ut apud Judæos et apud nos in auctoritate non essent, nimiam fecisse antiquitatem, propter quam videbantur habenda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris.

At quidam ex his apocryphis libris non modo incertæ erant auctoritatis, sed et omnino alienis tribuebantur auctoribus. Sic idem Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 22, cap. 79: Legunt scripturas apocryphas Manichæi a nescio quibus auctoribus fabularum, sub Apostolorum nomine scriptas, quæ suorum Scriptorum temporibus in auctoritate sanctæ Ecclesie recipi mererentur, si sancti et docti homines, qui tunc in hac vita erant et examinare talia poterant, eos vera locutos esse cognoscerent.... Utrum illa vera sit aut conficta narratio, nihil mea nunc interest. Certe enim Manichæi, a quibus illæ scripturae, quas Canon Ecclesiasticus respuit, tamquam vere atque sincere acceptantur, etc. Verum ista nunc missa facio: nam non sum ita stolidus, ut ulla Sanctorum Acta, nisi si quæ sunt ex sacris Scripturis sumpta, Canonica esse velim et scripturæ Divinae obtinere auctoritatem: non poterunt igitur apocrypharum scripturarum nomine ab Ecclesia repudiari.

Tertio igitur, apocryphos libros, et proprie, appellat Gelasius, quos in Ecclesiam sancit publice legi non oportere, quasi ἀποκρύπτειν eos deceat, abscondi, et removeri a luce Ecclesie, ubi nihil fas sit, nisi omnino probatum, legi. Quia tamen ea latius sumi significatio videtur, possunt libri quos perstrigit Gelasius, ut loco citato observat Covarruvias in duas classes distribui, ut alii sint hæretici, neque palam neque privatim legendi, sed abominandi potius, planeque abolendi, ut qui pestem sint legentibus allaturi; alii simpliciter apocryphi, qui neque hæretici, neque semper ab incerto scripti auctore, neque sub ementito alicujus sacri scriptoris nomine; minorem tamen obtineant auctoritatem, neque ab Ecclesia et Patribus usquequaque probatam; propterea quod falsa quædam in eis, ut scribit Covarruvias lib. 4, Variarum c. 17, veris quandoque misceantur, peregrina quædam aut portentosa narrentur, quæ nec pie nec commode credi possunt; vel ex eo denique quod eorum auctores quædam veterum dogmata fuerint secuti, quæ postea testimonio sacrarum Scripturarum convicta sint. Atque ideo hi libri apocryphi dicuntur, quod non sint publice in templis legendi; licet privatim, caute tamen, legi possint. Ergo libri apocryphi, ut idem mox subdit, licet in ecclesiis legi non debeant publice, possunt tamen privatim legi, et caute, quia eorum auctoritas in obscuro et abscondito est. Et paullo post medium capitulis de Eusebio loquens, Si apocrypha, inquit, interpretemur ea, quæ publice in Ecclesiis legi non debent, privatim tamen legi possunt: quemadmodum et quoad plures libros hoc in loco nominatim relatios hæc significatio est prorsus admittenda. Ita Covarruvias. Eadem alii scribunt.

Hac ergo posteriori notione apocrypha sunt ex iis quæ edo multa: nam et Eusebii historia apocrypha est, et opera Tertulliani, Lactantii, S. Clementis Alexandrini, Cassiani, Arnobii, aliaque. Imo cum non videatur nunc in cujusque Antistitis, præterquam Romani, situm potestate, ut decernat quid in Ecclesia publice legendum sit, posteaquam Breviarium precum, hymnorum, Lectionum, quas in Ec-

utlibet Enoch,

aut sub ficto nomine edita, ut Acta S. Thomæ;

3. quæ legi in Ecclesia non debent.

licet possint privatim:

intia etiam quædam PP. scripta.

Apocrypha unde dicta?

Sic appellantur quæ certo auctore carent;

2. quæ non sunt in canone Scripturarum.

præsertim quæ ab aliquibus in eo perperam reputantur.

clesia fas sit in dies recitare, sapientissime concinnatum est; ea ratione cetera quoque et a Gelasio et ab aliis Pontificibus probata veterum scripta legi modo non possunt, saltem absque Pontificis Maximi auctoritate. Sed tamen, quod pridem nonnulli præstantes Juris Canonici interpretes observarunt. Acta Martyrum, imo et aliorum Sanctorum, quæ in variis quidem Ecclesiis, ut ex S. Augustino patet, legebantur, at non in Romana; ea in hac quoque leguntur nunc, et sunt a pluribus seculis lecta, sed in brevem fere epitomen contracta. Et videntur quædam olim habita apocrypha, postea esse correctæ: ea certe non continent nunc, quæ antiqui Patres ut fabulosa coarguerent, ut ad acta S. Theclæ Virginis et alibi dicemus.

Quædam olim apocrypha correctæ.

Igitur qui hæc apocrypha proclamant, norint pauca ex Divinis Scripturis accepta, neque omnia a certis auctoribus literis consignata, neque omnia esse ejusmodi ut legi in Ecclesiis debeant aut possint. Si ea significatione apocrypha appellant, nihil ego in ea appellatione turpe, nihil indignum, nihil quod infamiam aut dedecus habeat, video. Sin ficta omnia et fabulosa volunt esse, quæ sic apocrypha censentur, videant ne sanctissimis et sapientissimis viris, Clementi Alexandrino, Joanni Cassiano, et aliis, quorum libri apocryphi declarati sunt, injuriam faciant, quasi confinxerint quæ scripserunt omnia. Aliud est, non omnia pervidisse, lapsos uspiam, ut erat quibusdam iis locis ac temporibus quibus scripserunt proclive; aliud mera malitia ea commentos, quibus alienæ illuderent simplicitati. Aliquo eos nævo erroris fateor fuisse quandoque aspersos: ultro ceteris imponere voluisse et fabulas obtrudere, pernego. Videant denique ne Gelasio ipsi, cujus contra nos auctoritatem usurpant, vehementer adversentur, qui Eusebii libros, quos diserte inter apocrypha relegat, pronuntiat tamen non usquequaque renuendos. Nihil tamen inesse, ut in illis Patrum scriptis, ita et in his Vitis, præsertim per anonymos exaratis, quod corrigi debeat, non sum ita demens ut existimem, qui aliud passim pronuntiem.

Quatenus hæc nostra dici apocrypha possint.

§ VI. An Sancti omnes aut Beati, quorum hic vitæ editæ?

Superfluum videatur, hanc nunc afferre quæstionem, quæ et ante generatim, et ad vitas singulas speciatim sit persoluta. Sed quia sunt nuper nonnulla, de Sanctorum veneratione et actis, Apostolicæ Sedis gravissima sanctissimaque auctoritate sancita, faciendum duxi, ut me his serio et diligenter obtemperasse ostenderem. Perspiciet id quidem facile, qui mea hæc evolvet: sed ne quid ipso in limine perterreret Lectorem, aut omnino retardare ullo modo possit, præmonere hic constitui.

Observata ab Auctore decreta Pontificia

Profitetur igitur me summa reverentia et attentione binas URBANI VIII, Pontif. Maximi Apostolicas constitutiones sæpius legisse; eam videlicet cujus initium est, *Sanctissimus D. N. ejusque declarationem. Postmodum vero, et decimo post anno latam, Cælestis Hierusalem. Priore, in generali congregatione Sanctæ Romanæ et universalis Inquisitionis, habita in palatio Apostolico in Vaticano coram S. D. N. D. URBANO Divina providentia Papa VIII, ac Illustriss. et Reverendiss. DD. S. R. E. Cardinalibus, adversus hæreticam pravitatem Inquisitoribus generalibus a sancta Sede Apostolica specialiter deputatis, XIII Martii MDCXXV, feria v condita, tum alia sanciantur de imaginibus eorum qui nondum in Sanctorum aut Beatorum numerum relati sunt, deque tabellis et luminaribus ad eorum sepulchra; tum, quod huc facit, inlibetur ne de cetero imprimantur libri eorundem hominum, qui sanctitatis sine martyrii fama vel opinione (ut præfertur) celebres et vita migraverint, gesta, miracula, vel revelationes, seu quæcumque beneficia tamquam eorum intercessionibus a Deo*

ne edantur miracula etc. non beatificationum.

accepta continentes, sine recognitione atque approbatione Ordinarii, qui in iis recognoscendis Theologos aliosque pios ac doctos viros in consilium adhibeat, et ne deinde fraus, aut error, aut aliquid novum vel inordinatum in re tam gravi committatur, negotium instructum ad Sedem Apostolicam transmittat, ejusque responsum expectet. Revelationes vero et miracula aliaque beneficia supradicta, quæ in libris horum hominum vitam et gesta continentibus, hactenus sine recognitione atque approbatione hujusmodi impressa sunt, nullo modo approbata censei vult mandatque Sua Sanctitas.

sine approbatione Pontif. Max.

Infra tamen declarat, quod per suprascripta, præjudicare in aliquo non vult neque intendit iis, qui per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum virorumque sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ vel Ordinarii, coluntur.

nisi olim culti sint,

Posteriore constitutione data Romæ apud S. Mariam Majorem diev Julii MDCXXXIV, tum prius illud decretum confirmat et declarat Pontifex, tum, quod ad rem hanc pertinet, longissimum tempus, illiusve immemorabilem cursum, de quo in prædicto decreto, intelligi declarat esse tempus centum annorum metam excedens.

ante 100 annos.

Hisce Apostolicis decretis parvi cumprimis diligenter: qui ita affectus animo sim, ut malim omnes meas lucubrations manu propria in ignem abjicere, quam ut in iis inest quidquam quod Apostolicæ Sedis vel honori repugnet, vel voluntati, pro cuius tuenda dignitate et gravissimis adire labores et vitam ipsam profunderere paratus sim. Primum igitur paucissimos scriptis meis celebros, qui non sint vel ipsius sanctissimæ Sedis auctoritate solenniter Sanctis adscripti, vel communi Ecclesiæ consensu jam olim cultum venerationemque adepti. Imo unicus est fortassis Ludovicus Blosius venerabilis Abbas, de quo mihi constat, nullum ei decretum esse ejusmodi honorem: neque tamen ullum ejus miraculum, vaticinium, aliudve Apostolico decreto prohibitum narravi. De quibus dubitavi, eorumque esset sanctitas legitimo Ecclesiæ judicio confirmata; iis Sanctorum aut Beatorum titulum, cælestis indicem dignitatis, non tribui, ut Margaritæ et Genitili Ravennatibus, XXIII et XXVIII Januarii: etiamsi nonnullis non modo centum annorum, sed et seculorum aliquot celebritas suffragaretur, ut Gertrudi Beghine Delfensi VI Januarii. Henrico Susoni Ord. Prædicatorum XXV Jan. Carolo Abbati Villariensi XXXI Januarii.

ideo Sanctos vel Beatos non appellat, de quibus dubitat:

Quibus eam nomenclationem tribuo, iis cultum aliquem vel Sedis Apostolicæ auctoritate constitutum, vel populorum pietate, eadem connivente Sede, olim prærogatum, idque ante centum annos aut longius etiam spatium, vel martyrologiorum veterum fide, vel gravium Scriptorum ideonis testimoniis confirmo, vel earum rerum certa et comperta narratione, quæ non solent nisi Sanctis vel Beatis impertiri ab Antistitibus, ut sunt reliquiæ religiose translatae et in locum honorificum repositæ, dicata iis templa, imagines propalam in templis expositæ radiato splendore insignes, appensa publice anathemata et donaria, aliaque id genus: in quibus si quid me fallat, id non modo lubens, ubi intellexero, retractabo; sed et hic jam nunc in antecessum ipse damno et repudio.

sed quos constat jam olim colit:

Eadem decreti Apostolici observantia fecit, ut haud paucas piorum hominum Vitas, etiam typis antea editas, quod plurima continent miracula aliaque inusitata portenta, plane ommitterem, donec in Divos ab Ecclesia referantur. Insunt quidem in iis Vitis multa quæ Lectorem non mediocriter oblectarent, accenderentque ad virtutem: sed potiore duxi victimis quibusve, et gratiorem Deo iisque qui cum illo æterna beatitudine perfruuntur, obedientiam.

ideo et multas neotericorum Vitas omittit.

§ VII. PROTESTATIO AUCTORIS.

Esit in hoc opere nulla cujusquam, qui non videatur per

per communem Ecclesie consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum virorumque sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii, cultum venerationemque obtinuisse, miracula, vaticinia, arcanorum manifestationes, retulisse me existimem; quæ sunt iteratis S. D. N. URBANI VIII decretis prohibita; tamen ne quid me vel incautum fugerit, vel ne ceterorum actis Sanctorum ac Beatorum majorem, quam par est, videar auctoritatem arrogare;

Testificor, velle me universa quæ scripsi atque edidi humanæ dumtaxat historiæ pondus obtinere :

cum neque Divina revelatione, neque Catholicæ Romanæ Ecclesie aut Sanctæ Sedis auctoritate nitantur; nisi quatenus ex Divinæ Scripturæ libris, aut litteris Pontificum, aut alioquin ab Ecclesia approbatis Patrum monumentis, aliqua desumpta sunt. Quæ vero ex aliorum accepti libris, iis tantum esse fidei volo, quantum illi merentur auctores. Quæ a me absque alio testimonio scripta, hæc spero eo habitum iri loco, quo quæ ab homine tradita erroribus pro ingenii judicicii imbecillitate obnoxio, sed qui tamen in iis examinandis non mediocrem posuerit operam, et mori malit quam ut sciens quemquam fallat.

Hoc opus humana historia est, et humana nititur fide.

CAPUT QUARTUM.

Adjutores operis, alia adminicula.

§ I. Auctoris hoc in opere elucubrando Socius.

Qui propositi operis magnitudinem, speciemque multimoda disceptatione implexam, informaverit animo, is facile perspiciet, pro dignitate pertractari illud ab homine uno non posse, nisi (quod Cardinalis Bellarminus censebat) immenso fere spatio temporis; aut nisi plures accedant adjutores, qui singuli partem aliquam laboris exantlent. Nam quis unus omnia adire loca potest, ita remota ac dissita? Quis archiva, sæpe adamantinis obserata claustris, ut sibi hospiti pateant impetrare? Quis describere, conferre, examinare, relegere, ordinare omnia?

Adjutores necessarii

non defuere :

præcipuus Antonius Winghius

vir magnus,

qui et oim Rosweydam,

Neque defuerunt hactenus mihi hujus sancti operis adjutores : et in dies multi opem operamque addicunt, sive propria adversus Sanctos pietate, ac studio propagandæ ad plures utilitatis; sive Sanctis ipsis eorum ad id instigantibus mentes; præsertim, ut ego quidem existimo, sancto illo Abbate Lætiensi ANTONIO WINGHIO, quem inter Sanctos beatum nunc degere ævum plane confido. Fuit is magnus omnino vir, et cujus Vita, non minus quam quæ ipso curante edita est Ludovici Blosii, lucem meretur : eamque, nisi existimassem suscepturos esse alios, pridem ego scribere fuisset aggressus. At difficile hic esset, quantus ille vir fuerit, paucis explicare, qua animi submissione, qua comitate, qua morum suavitate ac simplicitate, qua prudentia et subtilitate judicii. Quas illius virtutes et ipsi Belgarum magni Principes ALBERTUS et ISABELLA laudarunt, et patria suspexit universa. Qua ille nobilium familiarum controversias dexteritate ac felicitate componebat! Qua lenitate afflictos solabatur et recreabat! Quid de liberalitate ejus dicam? Quid de caritate erga omnes, præsertim religiosos homines? Quid de pauperum cura? Quid de libertate reprehendendi vitia, suadendi virtutem? Quid de vitæ austeritate? Quid de ceteris naturæ gratiæque dotibus? An deo dicere, si Heroicis illis vixisset Benedicti et Fulgentii, aut etiam Antonii et Hilarionis temporibus, quibus nondum vilitas virtutis irreperat, fuisse plane admirandam, quam unice tamen fugiebat, nominis celebritatem consequenturum. Sed ad propositum redeo.

Cum accepisset ille Heribertum Rosweydam, cujus jam antea erat ei eruditio cognita probeque perspecta, ad illustrandas Sanctorum Vitas, omninoque in pristinum restituendas nitorem ac dignitatem adiecisse animum; et unice carum eum habuit, et qua potuit, juvit, consilio, et sumptu suppeditando in amannenses et vecturam librorum, qui peregre peti, quique emi in eum finem debebant. Quo rem Rosweydam perduxerit, antea exposui. Eo vita functo, metuere cœpit Winghius, ne esset nemo, qui humeros aunderet oneri, quod tantum ac talem delassasset Heroa, supponere. Ita tunc, ut ad ipsum magnus ille S. Vedasti apud Atrebatas Abbas Caverellius, sic ipse ad Præsides nostros Winghius scribebat : Eritne qui Rosweydo succedat? Eritne adeo capacis animi quisquam, qui quod ille conceperat diuque

foverat, tandem excludat atque edat opus? Ubi ad id ego accessi, longe minori quam Rosweydam, rerum cognitione, judicio, auctoritate, styli vivacitate, paratus tamen certe laborem tam sancto dicere negotio; tum ille me intime complexus, omni deinceps favore erexit, consilio instruxit, sumptu (ut antea) in libros et amanuenses sublevavit : neque conquievit umquam, quin assidue hortaretur ac stimulet, ut quamprimum ederem partem operis aliquam. Haud facile verbis assequar, quanto ille studio, quem indefesso animi ardore, eam rem procuraret, quasi ea monasterii ipsius, imo et patriæ universæ salus ageretur.

sic Auctorem varie adjuvit,

Cum vero intelligeret, ut neque aptus existere contentus potest, nisi sit qui sonos, fides, modos unus temperet; neque navis cursum tenere, quantumvis valide compacta et præstantibus instructa armamentis, nisi unus clavum regat gubernator; neque victoriam reportare exercitus, cui non Dux unus summo cum imperio præsit; sic ab uno ordinari ac dirigi rem omnem oportere; ita tamen sentiebat, nisi is aliorum fulciretur auxilio, fore ut et succumberet oneri, et nemo fortassis deinde consilii ejus gnarus reperiretur, qui inchoatum ab eo opus vellet perficiendum capessere. Urgere igitur Societatis Præpositos cœpit, ut quia etiam mihi id gratum sciret futurum, ipseque necessarium judicaret, socium mihi et vasti hujus molestique operis administrum darent. Evicit tandem qua apud ipsos, pro singulari sua in Ordinem nostrum benevolentia, valebat gratia et auctoritate, ut adjutor mihi adhiberetur P. Godefridus Hensschenius, egregie tum Latinis Græcisque Litteris, ac Theologicis quoque disciplinis, eruditus, tum capaci cum primis memoria, firmisque viribus corporis, et valde studiosus, de quo mox.

et ut domesticus adjutor daretur effect.

Quia vero evenire plerumque solet, ut ad Præfectorum exempla, qui iis subjecti sunt, facile studia ac mores componant; ceteri Lætienses monachi tum Societatem nostram, quam inde a Blosii temporibus singulari semper caritate dilexerant, arctius etiam complexi sunt, WINGHII imitatione; tum studia mea favore, consilio, opera, assidue juverunt : præsertim qui tunc tirones asceticæ vitæ rudimentis instituebat, eratque cœnobii Supprior, nunc Abbas, WINGHII dignissimus successor THOMAS LUYTENS : et qui tunc adolescentiores collegas suos Theologiam docebat, egregie cordatus vir, Christianus Le Roy; qui deinde tumultibus belli Gallici cum ceteris sanctis sodalibus suis monasterio exactus, WINGHII optimum Patrem, xxxi Augusti mdcxxxvii senio, mœrore, ac demum dysenteria extinctum, ipse decimo post die secutus est, atque ad illius pedes tumultatus in templo Societatis nostræ Montibus. Nolo reliquas nominatim recensere, ne sim eorum pudori molestus, cum sit nemo, cujus non sim benevolentiam et auxilium quoque expertus; ut facile Blosii WINGHIIque discipulos possis agnoscere.

juvit et successor ejus,

aliqui Lætienses monachi :

Cum igitur mensis Januarii paratus esset prælo, et legitime approbatus, ceptusque adeo jam cudi; datus est mihi, WINGHIO adnitente, adjutor, quem dixi,